

To Cite This Article: Uzun, A., & Arı, Y. (2023). Coğrafya lisans eğitiminde arazi çalışmaları: İyi uygulama örneği olarak Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun. *International Journal of Geography and Geography Education (IGGE)*, 49, 59-79. <http://dx.doi.org/10.32003/igge.1244288>

COĞRAFYA LİSANS EĞİTİMİNDE ARAZİ ÇALIŞMALARI: İYİ UYGULAMA ÖRNEĞİ OLARAK ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ, SAMSUN

Fieldwork in Geography Undergraduate Education: Ondokuz Mayıs University as an Example of Good Practice, Samsun

Ali UZUN , Yılmaz ARI

Öz

Coğrafya lisans eğitiminde arazi çalışmalarının önemli bir yere sahip olması gerektiği fikri yaygınca ifade edilmesine rağmen, bugün uygulandığı şekli ile arazi çalışmalarının istenen becerileri kazandırıp, kazandırmadığı konusu tartışmalıdır. Bu araştırma, arazi çalışmalarının sistematik bir şekilde 23 yıldır (2000-2023) yapıldığı Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Coğrafya Bölümü'nde uygulanan ve birçok bakımdan örnek bir model olduğu düşünülen uygulamaları değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Çalışmada ilgili bölümde arazi çalışmalarının planlanması, öğrenim çıktıları, müfredattaki durumu, finansmanı ve kazanılan becerilerin nasıl ölçüldüğü değerlendirilmiştir. Bu amaçla arazi çalışması derslerinin hazırlık dokümanları, ders izlenceleri, öğrenim çıktıları ve değerlendirme evrakları doküman incelemesi yöntemiyle incelenmiştir. Ayrıca ilgili paydaşlarla yapılan görüşmelerden elde edilen veriler betimsel analiz yoluyla analiz edilmiştir. Sonuçlar, programda uygulanan arazi çalışması modelinin birçok bakımdan örnek bir model olduğunu ancak geliştirilmeye açık yanlarının da bulunduğunu göstermektedir. Arazi çalışmalarının öğrenim çıktılarının yeniden düzenlenmesi buna bağlı olarak da bölüm çıktıları arasına araziye dayalı spesifik beceriler eklenmesi, arazi çalışmalarında teknolojinin daha etkin kullanılması ve öğretim elemanlarının rolü azaltılarak, aktif öğrenci katılımının sağlanması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Arazi Çalışması, Öğrenim Çıktısı, Lisans Öğretim Programı, Lisans Coğrafya Eğitimi

Abstract

Although the notion that fieldwork should play a significant role in undergraduate geography education is commonly held, it is debatable whether fieldwork as it is now conducted at Turkish universities delivers the needed and expected capabilities. The goal of this study is to assess the fieldwork procedures used by the Ondokuz Mays University Faculty of Humanities and Social Sciences Department of Geography, where fieldwork has been done consistently for about 23 years (2000-2023) and is regarded as a good practice in many ways. The study analyzed the department's fieldwork methods, fieldwork preparation, learning outcomes, place in the curriculum, financial considerations, and fieldwork assessments. The preparatory materials, course outlines, learning outcomes, and assessment materials of the field work courses were examined for this purpose using the document analysis method. In order to evaluate the data gathered from the interviews with key stakeholders, descriptive analysis was also employed. The findings indicate that the fieldwork model used in the program is an example of good practice in many ways, but there are also areas that can be improved. The learning outcomes of fieldwork need to be rearranged, the departmental outcomes should include specific field-based skills, and the role of instructors should be limited, leading to a more student-centered approach.

Keywords: Fieldwork, Learning Outcomes, Undergraduate Curriculum, Undergraduate Geography Education

* **Corresponding Author:** Prof. Dr., Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi, ✉ yari@bandirma.edu.tr

GİRİŞ

Öğrencilere alana özgü ve genel-aktarılabılır beceriler kazandırmasından dolayı coğrafya lisans eğitiminde arazi çalışmaları önemsenmektedir (İzbırak,1968; Kent vd., 1997; Lonergan & Andresen, 1988; Ruan vd., 2021; Uzun, 2017). Ancak arazi çalışmalarında hangi alana özgü ve aktarılabılır becerilerin kazandırılması gerektiği konusunda üzerinde uzlaşmış bir belge ya da öğrenim çıktılarının tespit edildiği bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bunun sonucu olarak birçok coğrafya lisans programında arazi çalışması dersleri sistematik olarak yapılmamakta, yapılan derslerin hangi becerileri kazandıracığı ve bunların nasıl ölçüleceği konusunda bir uzlaşma da sağlanamamaktadır. Bu da doğal olarak coğrafya lisans eğitiminin kalitesini etkilemektedir. Araziye dayalı beceriler hem insan-çevre ilişkilerini önceleyen disiplinler hem de bu becerileri kullanan kamu ve özel kurumlar tarafından önemsenirken coğrafya eğitimcilerinin bu taleplere kayıtsız kalması beklenemez. O halde arazi çalışmalarının coğrafya lisans eğitimine yaptığı katkıyı en üst düzeye çıkarmak için bir coğrafya lisans programında bu çalışmalar nasıl planlanmalıdır? Bu çalışmanın temel amacı da bir coğrafya lisans programında yapılan uygulamalardan yola çıkarak bu soruya cevap aramaktır.

Arazi çalışmaları coğrafya lisans programları için vazgeçilmez olarak kabul edilir. Bunun çeşitli sebepleri vardır. Bazı araştırmacılar arazi çalışmalarını coğrafya eğitiminin ayrı bir yöntemi olarak görürler (Hovorka & Wolf, 2009). Yapılan araştırmalar öğrencilerin coğrafi olayları arazide deneyimleyerek öğrenmesinin başarı durumlarını olumlu etkilediğini göstermiştir (Alkış, 2008; Kent vd., 1997; Yılmaz, 1997; Zhang vd., 2019). Öğrenciler arazi çalışmaları sayesinde teorik bilgiyi gerçek dünyayla ilişkilendirme fırsatı bulurlar (Arı, 2020b; Cook, 2010; Garipağaoğlu, 2001; Scott vd., 2006; Ünlü & Özdemir, 2018). Arazi çalışmaları öğrencilere alan bilgisi ve becerisi kazandırması yanında, bireysel ve sosyal açıdan gelişmelerine ve çevreye karşı olumlu tutum edinmelerine de katkı yapar (Andelkoviç, vd., 2018; Babacan, 2022; Şenol, 2018).

Arazi çalışmaları coğrafya dışında arkeoloji, biyoloji, jeoloji, ziraat, mimarlık ve çevre gibi birçok alanda yapılmaktadır (Fuller vd., 2003; Scott vd., 2006). Arazi çalışmalarının coğrafya eğitimindeki önemi ve işlevi konusunda öğretim elemanları ile öğrenciler arasında genellikle fikir birliği söz konusudur (Arı, 2020a; Fuller vd., 2003; İzbırak, 1968; Kent vd., 1997). Ancak, öğretim elemanları arazi çalışmalarının teorik bilgiyle olan ilişkisine vurgu yaparken, öğrenciler bu çalışmaları gerçekliği deneyimlemenin ve aktarılabılır beceriler geliştirmenin bir yolu olarak görürler (Scott vd., 2006). Bazı araştırmacılar arazide olmanın öğrencilere genel ve coğrafyaya özgü beceriler kazandırdığını ve bu becerilerin geleceğin coğrafyacılarının eğitiminde önemli olduğunu ifade etmiştir (Thomas vd., 2013). Diğer bir deyişle arazi çalışmaları, bazıları örtük bazıları da açık olmak üzere, farklı eğitim amaçlarına hizmet etmektedir (Lonergan & Andresen, 1988).

Lisans programlarında arazi çalışmalarının rolü üzerine yapılan önceki yayınlar bu çalışmaların öğrencilere hem fiziki coğrafya hem de beşeri/kültürel coğrafya konusunda daha kalıcı öğrenme sağladığını göstermiştir (Fuller vd., 2003; Kent vd., 1997; Scott vd., 2006; Ünlü & Özdemir, 2018). Türkçe literatürde bu çalışmaların odaklandığı konuları birkaç başlık altında toplamak mümkündür. Bunlardan bazıları arazi çalışmalarının öğrenmeyi nasıl etkilediği üzerinde durmuştur. Bu kapsamda bazı yayınlarda arazi çalışmalarının kalıcı öğrenme sağladığı, bu çalışmalara katılan lisans öğrencilerine uygulanan ön ve son test sonuçları ile tespit edilmiştir (Balçı, 2010; 2012; Korkmaz, 2006; Türker, vd., 2020). Kalıcı öğrenme sağlayan arazi çalışmaları lisans öğrencilerinin coğrafya derslerine karşı olumlu tutum geliştirmesine katkı yapmaktadır (Girgin, vd., 2011; Güner & Aydoğdu, 2011; Kaya, vd., 2010). Diğer bazı yayınlarda ise seçilen coğrafya lisans derslerinde arazide rota seçimi ve bunun öğrenme başarısı üzerindeki etkilerine vurgu yapılmıştır (Çalışkan, 2008; Özgen, 2011). Açık hava laboratuvarlarının coğrafya öğretiminde sınıf dışı öğrenme için fırsatlar sunduğu ve lisans öğrencilerinin böylelikle coğrafya konularını daha kolay ve kalıcı olarak öğrenebildiğine de vurgu yapılmıştır (Tağrikulu & Yılmaz, 2019; Tuncer & Pınar, 2023). Önceki çalışmalardan farklı olarak bu çalışma daha bütüncül bir yaklaşımla Ondokuz Mayıs Üniversitesi (OMÜ) Coğrafya Bölümü'ndeki arazi çalışmalarını esas alarak, arazi çalışmalarının bir coğrafya lisans müfredatında ne şekilde yer alması gerektiği; öğrencilere hangi alana özgü ve aktarılabılır beceriler kazandırmasının beklendiği ve bütün bunları hangi planlama, finansman ve öğretim çıktıları ile yapabileceğine odaklanmaktadır.

Arazi çalışmalarının coğrafya lisans eğitimindeki önemi konusunda fikir birliği olsa da, arazi çalışmalarının uygulama şekli konusunda ortak bir anlayış yoktur. Nitekim Arı (2020a), ülkemizdeki coğrafya bölümlerinin yaklaşık dörtte birinin (% 24) müfredatında hiç arazi dersi olmadığını, bazı bölümlerde arazi dersinin seçmeli olduğunu, dolayısı ile bazı yıllar açılmadığını ve geri kalan diğer yarısında (% 52) ise zorunlu ders olarak okutulduğunu belirtmiştir. Aynı çalışmada Türkiye’de lisans programlarında arazi çalışmalarının öğretim elemanlarınca önceden belirlenmiş öğrenim çıktılarına göre planlanmadığı; birçok lisans programında arazi çalışmalarında gerekli ve yeterli finansman sağlanmadığı ve bunun öğrencilere fazladan maddi yük getirdiği tespit edilmiştir. Ayrıca öğretim elemanlarının arazi derslerini çoğu kere gönüllü olarak yaptığı ve bununla ilgili özlük haklarının düzenlenmediği; arazi çalışmalarında kazanılan becerilerin sistematik olarak ölçülüp, değerlendirilmediği; belki de en önemlisi olarak coğrafya bölümlerinin büyük bir çoğunluğunda araziye dayalı öğrenim çıktılarına yer verilmediği tespit edilmiştir. Bütün bu sorunlar bakımından nispeten daha iyi durumda olan coğrafya lisans programları da vardır ve OMÜ İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Coğrafya Bölümü bu bölümlerden birisidir.

OMÜ Coğrafya Bölümü’nde arazi tatbikatları dersleri 23 yıldır (2000-2023) düzenli olarak okutulmaktadır. Bölüm, Fen, Edebiyat, Fen-Edebiyat, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakülteleri Öğretim Programları Değerlendirme ve Akreditasyon Derneği (FEDEK) tarafından 2021 yılında akredite edilmiştir ve müfredatında zorunlu arazi çalışması dersleri vardır. Bu dersler zaman içerisinde sürekli iyileştirme kapsamında geliştirilerek lisans eğitiminin önemli bir parçası durumuna getirilmiştir. Ancak OMÜ’deki lisans coğrafya programında uygulanan arazi çalışmalarının günümüz iş piyasası koşulları, uluslararası eğitimin geldiği seviye, arazi çalışmaları konusunda yaşanan teorik ve teknolojik gelişmeler ve yüksek öğretimde yaşanan dönüşümler anlamında yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda çalışma şu sorulara cevap aramaktadır: OMÜ Coğrafya Bölümü lisans programında uygulandığı şekli ile arazi çalışmaları öğrencilere istenen alana özgü ve aktarılabilir becerileri kazandırmakta mıdır? Arazi çalışmalarının planlanması, müfredattaki yeri ve finansmanı ile ilgili süreçler istenen çıktıları sağlayacak yeterlilikte midir? Varsa eğer bölümün bu konulardaki eksiklikleri nasıl giderilebilir? Bu eksiklikleri giderilmiş model diğer coğrafya bölümlerine de örnek bir model olarak önerilebilir mi?

Çalışma Giriş bölümünden sonra Yöntem bölümüne yer vermekte ve burada çalışma sırasında kullanılan veriler ve dokümanlar tanıtılmaktadır. Bulgular bölümü OMÜ Coğrafya Bölümü’nde yapılan arazi çalışmalarını çeşitli yönleri ile değerlendirmektedir. Tartışma ve Öneriler Bölümü OMÜ Coğrafya Bölümü arazi çalışmalarının öğrencilerin gelişimine önemli katkı yapan pozitif taraflarını ve geliştirilmesi gereken yönlerini ele almaktadır. Sonuç bölümü eksiklikleri giderilmiş arazi çalışmaları modelinin diğer üniversitelere ne derece örnek teşkil edebileceğine dair değerlendirmeye yer vermektedir.

YÖNTEM

Bu çalışma OMÜ, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Coğrafya Bölümü müfredatında arazi çalışmalarının yeri ve işleyişiyle ilgili değerlendirmelerden oluşmaktadır. Bu amaçla önce arazi çalışması derslerinin Coğrafya Bölümü müfredatındaki yeri (kodu, adı, kredisi ve dönemi), içeriği, öğrenim çıktıları ve değerlendirilmesi ile ilgili bölüm arşivindeki dokümanlar incelenmiştir. Ardından arazi çalışmalarının planlanması, finansmanı, uygulama rotaları ve başlıca istasyonları tanıtılmıştır. Daha sonra, bir örnek arazi çalışmasına yer verilmiştir. Bu bağlamda, bölüm müfredatındaki ilk arazi çalışması olan Kuzey Anadolu Fay Hattı, Lâdik-Destek Tatbikatının (5. Dönem, 1. Rota), başlıca istasyonları ve inceleme konuları görsellerle tanıtılmıştır. Arazi çalışması ile ilgili her türlü planlama, uygulama ve değerlendirme dokümanı incelenmiştir. Bu dokümanlar bölüm öğretim planı, bölümün öğretim amaçları ve öğretim çıktıları, ders tanıtım formları ve arazi çalışmaları ile ilgili yazışmalardan oluşmaktadır. Ayrıca bölüm idari yönetimi, arazi çalışmasını uygulayan ve katılan öğretim elemanları, lisans öğrencilerinden rastgele seçilen bir grup ve bazı dış paydaşlarla açık uçlu, yapılandırılmamış yüzyüze görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerde arazi çalışmalarının coğrafya lisans öğrencilerinin yetkinlik kazanmasındaki rolü, bu çalışmalara katılım konusundaki motivasyonları ve uygulama sırasında ortaya çıkan idari ve teknik sorunların neler olduğuna dair sorular sorulmuştur. Bütün bu veriler ve belgeler nitel veri analizi yöntemlerinden doküman analizi ve betimsel analiz yöntemleri ile değerlendirilmiştir (Arı & Kaya, 2014).

Bu çalışmada ayrıca, arazi çalışmaları, öğrencilere kazandırdığı mekânsal düşünme, haritalama, örnek alma, ölçümler yapma, mekânsal veri toplama gibi coğrafyaya özgü beceriler ile eleştirel düşünme, yaratıcılık, liderlik, teknoloji kullanımı, grup çalışması, zaman yönetimi, sosyalleşme, sorun tespit etme, çözüm bulma gibi aktarılabılır beceriler bakımından incelenmiştir. Böylece arazi çalışmalarının eksiklikleri tespit edilerek, iyileştirme önerileri getirilmiştir. Çalışma sonunda, hem OMÜ Coğrafya Bölümü arazi çalışmalarının lisans öğrencilerinin araziye dayalı yetkinliklerini daha da arttırmak için nasıl geliştirilebileceği hem de eksiklikleri giderilmiş OMÜ modelinin üniversitemiz için bir örnek olarak kullanımı konuları tartışılmıştır. Böylece bir yandan bölümde sürekli iyileştirme çalışması yapılmış, bir yandan da genel anlamda Türkiye’de lisans coğrafya eğitiminin kalitesine katkı yapmak hedeflenmiştir.

BULGULAR

OMÜ Lisans Coğrafya Bölümü

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, 1 Nisan 1975 tarihinde 1873 Sayılı Kanun’la kurulmuş ve ilk olarak 50 öğrenci ile eğitim-öğretime başlamıştır. Coğrafya Bölümü’nün uzun süre bünyesinde bulunduğu Fen-Edebiyat Fakültesi ise 1975 yılında 1873 Sayılı Kanun ile Fen ve Mühendislik Fakültesi adıyla kurulmuş, 1982 yılında ismi Fen-Edebiyat Fakültesi olarak değiştirilmiştir. Fen-Edebiyat Fakültesi 26.07.2022 tarih ve 5868 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı ile kapatılmış, aynı kararla Fen Fakültesi ve İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi isimli iki ayrı fakülte kurulmuştur. Coğrafya Bölümü bu son fakülteye bağlı bir bölüm olarak faaliyet göstermektedir. Bölüm ilk öğrencilerini 1999-2000 öğretim yılında almıştır. OMÜ’de coğrafya yüksek lisans ve doktora programları ilk kez Eğitim Fakültesi’ndeki Coğrafya Eğitimi Bölümü öğretim üyeleri tarafından 1992 yılında başlatılmış, daha sonra bu program kapatılarak Coğrafya Bölümü bünyesinde yeniden açılmıştır (URL 1, 2023).

OMÜ Coğrafya Bölümü lisans programı, kayıt olan öğrencileri coğrafi bilgi ile donatarak mezun etmeyi amaçlamaktadır. Programın ders içeriği coğrafya alanındaki son gelişmeler, toplumsal ihtiyaçlar ve üniversitelerden beklentiler de dikkate alınarak hazırlanmış olan temel zorunlu dersler ve geniş yelpazeli seçmeli dersler havuzundan oluşmaktadır. Her bir mezun öğrenci en az iki alan dışı ders ve en az % 25 seçmeli ders almaktadır. Bölümde Fiziki Coğrafya, Beşeri ve İktisadi Coğrafya, Türkiye Coğrafyası ve Bölgesel Coğrafya olmak üzere dört anabilim dalı olmasına rağmen programa kaydolun öğrenciler tek bir müfredatla yetiştirilmekte ve mezuniyet sonrasında tek bir diploma almaktadır (URL 1, 2023).

Bölümde ikinci öğretim açılmış, ancak kısa bir süre sonra bölümün talebi ile kapatılmıştır. Coğrafya Bölümü’nün Program Öğretim Amaçları (PÖA) bölüm web sayfasında da ilan edildiği üzere aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

PÖA 1: Temel bir coğrafya eğitiminin sunulması,

PÖA 2: Alanında yetkin, edindiği bilgileri kullanabilen, problem çözmede etkin bireylerin yetiştirilmesi,

PÖA 3: Etik değerlerin benimsenmesi ve toplumsal sorumluluk bilincinin kazandırılması,

PÖA 4: Mesleki anlamda gerekli düzeyde yabancı dil ve literatür bilgisinin verilmesi,

PÖA 5: Coğrafya biliminin gerekliliği doğrultusunda bilgiye ulaşma, bilgiyi ve bilgi teknolojilerini etkin bir şekilde kullanabilme becerisinin sağlanması,

PÖA 6: Hayat boyu öğrenme alışkanlığı ve becerisinin kazandırılması.

Coğrafya Bölümü’nde teorik derslere yönelik olarak, bilgisayar, projeksiyon ve benzeri multimedya donanımlarına sahip yeterli sayıda sınıf bulunmaktadır. Bunun yanı sıra bölüm, teorik derslerin uygulamalarını yapmak üzere çeşitli materyallerin ve görsellerin bulunduğu, öğrencilere açık bir coğrafya laboratuvarına ve bilgisayar teknolojilerinin coğrafya biliminde kullanımıyla ilgili becerilerin öğrencilere kazandırılmasına yönelik olarak hazırlanmış bir Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS)

laboratuvarına sahiptir. Ocak 2023 itibariyle bölümün akademik kadrosu, üç profesör, iki doçent, dört doktor öğretim üyesi ve iki araştırma görevlisinden oluşmakta, ayrıca bölümde iki adet idari personel hizmet vermektedir. Bölüm bazı derslerin okutulması için bölüm dışından da destek almakta, bu kapsamda 3 öğretim üyesi bölüm eğitim faaliyetlerine destek vermek üzere görevlendirilmektedir. Coğrafya program çıktıları (PÇ) ise iç ve dış paydaş toplantıları ve akreditasyon süreçleri çerçevesinde 2022 yılında arazi çalışmaları bilgisini de içerecek şekilde aşağıdaki gibi güncellenerek bölüm ve üniversitenin ilgili web sayfalarında ilan edilmiştir:

PÇ 1: Coğrafya alanıyla ilgili temel kavram ve kuramları uygulayacak ve sorgulayacak düzeyde bilir ve tartışır.

PÇ 2: Coğrafya alanı ile ilgili konularda sözlü ve yazılı etkin iletişim kurar ve bu konulara ilişkin çözüm önerilerini aktarabilir.

PÇ 3: Alanıyla ilgili çalışmaları metodik olarak ve gerektiğinde sorumluluk alarak etkin yürütebilir.

PÇ 4: Doğal ortam-insan ilişkilerinden kaynaklanan problemleri fark eder ve çözüm önerileri getirir.

PÇ 5: Coğrafya alanında yazılmış kaynakları ve destekleyen diğer kaynakları değerlendirebilecek düzeyde kuram ve uygulama bilgilerine sahiptir.

PÇ 6: Coğrafyanın alt alanlarında kendini geliştirebilme yeteneğine sahiptir.

PÇ 7: Coğrafya ve uygulama alanlarındaki problemleri tespit etmek ve çözmek için bilişim teknolojilerini etkin olarak kullanır.

PÇ 8: Alanı ile ilgili problemleri çözebilecek, meslektaşlarıyla sözlü ve yazılı iletişim kurabilecek düzeyde yabancı dil bilir.

PÇ 9: Coğrafya araştırmalarında arazi çalışmalarını planlar ve yürütür. Araziden coğrafi verileri toplar.

PÇ 10: Coğrafya ile ilgili araştırmalarda ve faaliyetlerde bilimsel, kültürel, toplumsal ve mesleki etik değerlere uygun hareket eder (URL 2, 2023).

Bölümün ilk kuruluşundan beri arazi çalışmaları önemsenmiş ve lisans müfredatına zorunlu ders olarak konulmuştur. Bu dersler sınıflarda öğretilen teorik konuların arazideki uygulamalarını içermektedir. Literatürde de belirtildiği gibi arazi dersleri öğrenciler tarafından eğlenceli bulunmakta ve talep edilmektedir. Ancak bölüm tahsisatının kısıtlılığı, uygulama sürelerinin kısılalığı ve işlenecek konuların çokluğu gibi nedenler arazi uygulamalarını kısıtlamaktadır. Aşağıda bu derslerin çeşitli yönleri incelenmektedir.

Arazi Çalışmalarının Müfredattaki Yeri ve Uygulanması

Arazi çalışmaları OMÜ, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Coğrafya Bölümü müfredatında zorunlu ders olarak yer almaktadır. COĞ307-Arazi Tatbikatları I ve COĞ308-Arazi Tatbikatları II şeklinde adlandırılan bu dersler sırayla 5. ve 6. dönemlerde okutulmaktadır. Derslerin haftalık ders kredisi 3 (T/2-P/2-K/3), Avrupa Kredi Transfer Sistemi (AKTS) karşılığı ise 6'dır. Derslerin haftalık ders saatleri gerekli akademik kurul (Bölüm Kurulu, Fakülte Kurulu ve Üniversite Senatosu) kararları ile birleştirilmekte ve her yarıyıl için üç arazi çalışması yapılmaktadır. Her dönem derse kayıt yaptıran öğrenciler iki gruba ayrılmakta, gruplardan birine beşeri coğrafya öğretim üyesi, diğerine ise fiziki coğrafya öğretim üyesi atanmaktadır.

Arazi Tatbikatı dersleri diğer ders ve etkinliklerle çakışmaması için hafta sonuna konulmaktadır. Dersler dönem başlarında hazırlanan ve idare tarafından onaylanan uygulama programları çerçevesinde yürütülmektedir. Bu programlar hazırlanırken gündüz süreleri dikkate alınmaktadır. Güz döneminde Samsun ili içindeki rotalar (Kuzey Anadolu Fay Hattı, Kızılırmak Deltası, Yeşilirmak Deltası, Samsun şehir merkezi vb.), bahar döneminde ise çevre illere uzanan rotalar (Ordu, Sinop, Amasya vb.) takip edilmektedir. Her arazi çalışması önceden belirlenmiş bir rota boyunca gerçekleştirilmekte ve her rotada eğitim amaçlarına uygun seçilmiş 8-9 istasyon bulunmaktadır (Tablo 1). Ayrıca ön hazırlıklar, uyulacak kurallar, planlama, giyilebilecek kıyafetler ve gerekli malzemeler hakkında bilgilendirmeler önceden yapılmaktadır.

Tablo 1. Arazi tatbikatları derslerinin ana güzergâhları ve başlıca uygulama istasyonları.

Güz Dönemi: ARAZİ TATBİKATLARI – I	
Kuzey Anadolu Fayı, Lâdik–Destek Tatbikatı	<ol style="list-style-type: none"> 1- Ahullu gömülmüş toprakları; 2- Gürgen Dağı flişleri ve ters fay; 3- Çakallı Hanı ve Kurtuluş yolu; 4- Tekesapağı Daykı ve iç püskürük kütleler; 5- Ladik Ambarköy; 6- Ladik ilçe merkezi; 7- Ladik Gölü; 8- Destek Geçidi ve Kuzey Anadolu Fayı 9- Boraboy Gölü.
Kızılırmak Deltası, Bafra Tatbikatı	<ol style="list-style-type: none"> 1- Yörükler kumsalı ve kıyı kumulları 2- Yörükler subasar (Galeriç) ormanı 3- Balık Gölleri ve Kuş Cenneti 4- Bafra şehir merkezi ve Ulucami 5- Derbent Barajı ve Batık Minare 6- Asarkale kaya mezarları ve Koyunağılı Mağarası 7- Altınkaya Barajı 8- İkiztepe Höyüğü 9- Bafra Feneri
Samsun Şehir Tatbikatı	<ol style="list-style-type: none"> 1- Toraman Tepe ve şehrin genel görünümü 2- Dünder Tepe ve şehrin kuruluşu 3- Samsun limanı ve yerleşme tarihi 4- Kadıköy heyelan sahası ve kütle hareketleri 5- Cumhuriyet Meydanı ve Atatürk Anıtı 6- Katı atık depolama istasyonu ve Avdan Enerji Santrali 7- Samsun Kent Müzesi 8- Tekkeköy Mağaraları
Bahar Dönemi: ARAZİ TATBİKATLARI – II	
Ordu Tatbikatı	<ol style="list-style-type: none"> 1- Göğceli Camii ve anıt çınar 2- Söğütlü, Delta evleri 3- Terme, Miliç Irmağı 4- Fatsa, Gaga Gölü 5- Yalıköy Deniz mağaraları 6- Kiremit (Yason) Burnu 7- Boztepe İstasyonu 8- Ordu Şehir Merkezi ve Melet Irmağı 9- Ordu – Giresun Havalimanı
Sinop Tatbikatı	<ol style="list-style-type: none"> 1- Yakakent kumsalı: Kıyı Erozyonu 2- Kerimbey Falezleri 3- Çiftlik Heyelanı ve ulaşım etkileri 4- Sarıkum Gölü ve rüzgâr erozyonu 5- Akliman ve Hamsilos Koyu 6- İnceburun Feneri 7- Boztepe 8- Sinop şehri; Kale, Cezaevi, Alâeddin Camii, Pervane Medresesi
Amasya – Tokat Tatbikatı	<ol style="list-style-type: none"> 1- Kral Kaya Mezarları 2- Ferhat Su Kanalı 3- Beyazıt Camii ve külliyesi 4- Amasya Müzeleri 5- Turhal Eğerkaya tünemiş senklinali 6- Kazgölü sulak alanı 7- Pazar, Mahperi Hatun Kervansarayı 8- Ballica Mağarası 9- Ocaklı Çağlayanı

Arazi çalışmaları, Üniversite yönetiminin tahsis ettiği otobüslerle ve gerekli izinler alınarak yapılmaktadır. Her arazi çalışması için önceden ilan edilmiş yer ve saatte toplanılmakta ve o günkü rota takip edilerek arazi çalışması gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda birinci istasyondan başlanarak tüm istasyonlar ziyaret edilmektedir. Her istasyonda durulmakta ve öğretim üyeleri tarafından özet bilgiler verilmektedir. Ardından öğrencilerin katılımıyla interaktif bir tartışma yapılmaktadır. Bu kapsamda coğrafi birimlerin tanınması, insan-mekân ilişkisi, sorun tespiti, çözüm yolları ve sürdürülebilir kullanım gibi konulara değinilmektedir. Her ne kadar dersler bir fiziki bir de beşeri coğrafyacı öğretim üyesinin sorumluluğunda olsa da diğer öğretim elemanları da tatbikatlara gönüllü olarak katılmaktadır. Görüşmelerde öğretim üyeleri arazi derslerinin coğrafya lisans öğrencilerinin yetişmesinde önemli bir işlevi olduğunu düşündükleri için mümkün olduğu kadar çok sayıda arazi çalışmasına kendilerinin de katıldığını ifade etmişlerdir. Ayrıca özellikle genç öğretim elemanları tecrübeli öğretim üyelerinin nezaretinde katıldıkları arazi çalışmalarının kendi arazi yetkinliklerini de arttırdığını ve öğrencilerle sınıf dışı ortamlarda enformel iletişim kurabildiklerini bu nedenle arazi tatbikatları derslerini önemsediklerini ifade etmişlerdir. Dış paydaşlardan bazıları ise üniversite lisans eğitiminin en akılda kalan kısımlarının arazi tatbikatları olduğu ve bu tatbikatlar sırasında kazandıkları araziye dayalı yetkinliklerini mezuniyet sonrası dönemde çokça kullandıklarını ifade etmişlerdir. Öğretim üyeleri dönem başında arazi uygulamalarıyla ilgili hazırlamış oldukları ders notlarını ve kaynakça listesini Akademik Veri Yönetim Sistemi'ne (AVYS) yüklemekte ve dijital ortamda öğrencilere ulaştırmaktadır (Tablo 2).

Tablo 2. COĞ307 Arazi Tatbikatları I Dersi Haftalık Ders İçeriği

Hafta	İçerik	Ders Notları
1	Dersin amacı, önemi, kaynakları Arazi çalışması için gerekli olan malzemeler ve kullanımları.	Çöp Sahası İstasyonu Arazi Tatbikatları I.pdf Atayolu_Samsun_2020.pdf Samsun_Tatbikatı VİDEO_2020 Atayolu_1.2020a Baruthane İstasyonu avys/aliuzun/2686-64133
2	Arazi çadırının kurulması ve sökülmesi. Arazide günlük ihtiyaçlar ve karşılanması.	Arazi Tatbikatları I.pdf Samsun_Tatbikatı_VİDEO_2020_Atayolu.mp4
3	LADİK BORABOY TATBİKATI 1.Gürgendağı İstasyonu; 1.1. Karadeniz dağlarının oluşumu, 1.2. Kıvrımlı ve faylı yapılar. 2. Top tepe istasyonu; 2.1 Akarsu aşındırması ve vadi tipleri, 2.2. Aşınım yüzeyleri ve aşınmadan arta kalan tepeler.	Arazi_Tatb_1 Çöp_Sahası.mp4 storage/app/public/aliuzun/64133
4	3. Ladik gölü istasyonu; 3.1. KAF hattının deprenselliği, 3.2. Lâdik gölünün oluşumu, 3.3. Akdağ'ın oluşumu ve dağ eteği ovası.	storage/app/public/aliuzun/64133 Arazi Tatbikatları I.pdf ARAZI 13.11.2020 (convert-video-online.com).mp4
5	4. Boraboy gölü istasyonu; 4.1. Oluşumlarına göre göl çeşitleri, 4.2. Boraboy gölünün oluşumu, metrik ve akvatik özellikleri, 4.3. Göl çevresinin fauna ve florası.	Baruthane istasyonu storage/app/public/aliuzun/64133 Arazi Tatbikatları I.pdf Arazi_Tatbikatı_VİDEO_2020 Samsun_Çöp_Kıyı.mp4 Asenkron Ders 5 avys/aliuzun/2686-64133
6	ALTINKAYA BARAJI ve KIZILIRMAK DELTASI TATBİKATI 1. Balık gölleri istasyonu, 1.1. Balık göllerinin oluşumu, 1.2. Göl çevresinin doğal ortam özellikleri, 1.3. Sulak alanlar ve sürdürülebilir kullanımları.	Arazi Tatbikatları I.pdf Arazi_Tatbikatı_VİDEO_2020 Samsun_Kıyı.mp4 Samsun kıyı 2
7	2.Altinkaya barajı ve HES istasyonu; 2.1. Baraj gölünün özellikleri, 2.2. HES'lerde elektrik üretimi, 2.3. Asarkaya kalesi ve karstik mağara, 2.4. Kayıkla taşımacılık ve Kızılırmak vadisinin ulaşım açısından önemi.	Arazi Tatbikatları I.pdf
8	3. İkiztepe höyüğü istasyonu; 3.1. İkiztepe'nin kuruluş yeri ve antik dönemdeki yerleşme özellikleri 3.2. Kazı yerinin incelenmesi ve kültür katları.	Arazi_Tatbikatı_VİDEO_2020-11-06 Çöp ve Kıyı.mp4 Arazi Tatbikatları I.pdf

9	4. Kızılırmak ağız istasyonu; 4.1. Delta bütçesi ve kıyı gerilemesi, 4.2. Kıyı tahkimatları ve yapay kıyılar. 4.3. Kayalık kıyıların şekillenmesi ve endirek üzerinde alveol oluşumu. 4.4. Deniz fenerleri ve ulaşım açısından önemleri.	Arazi Tatbikatı 2020-11-27 Bafra.mp4 Arazi tatbikatları 27_11_2020 Arazi Tatbikatları I.pdf
10	ARA SINAV	
11	SAMSUN ŞEHİRİ VE YAKIN ÇEVRESİ TATBİKATI 1. Toraman tepe istasyonu, 1.1. Samsun'da yerleşmenin tarihçesi ve şehrin kuruluş yeri özellikleri. 1.2. Samsun'un ulaşım özellikleri; denizyolu, karayolu demiryolu ve hava alanları. 1.3. Samsun limanı ve serbest bölge, 1.4. Samsun'da nüfus ve yerleşme; şehrin dikey ve yatay gelişimi.	Arazi Tatbikatları 25_12_2020.mp4 Arazi Tatbikatları I.pdf 2_BAFRA_Tatbikatı_Sunu_2020.pdf ARAZİ TATBİKATI 11 HAFTA.mp4
12	2. Çatalarmut heyelan sahası istasyonu; 2.1. Heyelanların oluşumu ve çeşitleri, 2.2. Heyelanların ulaşım etkileri. 3. Kadıköy heyelan sahası istasyonu; 3.1. Heyelanların ulaşım ve yerleşmeye etkileri, 3.2. Heyelanlı alanların kullanımı	Arazi Tatbikatları I.pdf ARAZİ TATBİKATI 12.HAFTA.mp4
13	4. Katı atık depo istasyonu: 4.1. Katı atıkların depolanması, 4.2. Tıbbi atıkların bertaraf edilmesi.	Arazi Tatbikatları I.pdf Arazi Tatbikatları 25_12_2020.mp4 2_BAFRA_Tatbikatı_Sunu_2020.pdf Arazi_TatbLadik_Borab 15_01_2021.mp4
14	5. Samsun müzeleri. 5.1. Arkeoloji müzesinin gezilmesi, 5.2. Etnografik eserler, 5.3. Bandırma vapuru.	Arazi Tatbikatları I.pdf 3_LADİK_BORABOY Tatbikatı_Sunu_2020.pdf

Kaynak: <https://ebs.omu.edu.tr/234022/64133/5427>.

OMÜ Coğrafya Bölümü öğrencileri arazi çalışmaları kapsamında topografya haritası, konum belirleme cihazı, pusula, jeolog pusulası, şerit metre, lazer metre, fotoğraf makinesi ve video kayıt cihazı gibi araçları kullanmayı; toprak, bitki ve kayaç örneği almayı ve insanlarla yüz yüze görüşmeler yaparak bilgi toplamayı öğrenmektedir. OMÜ Coğrafya Bölümü arazi çalışmaları öğrencilerin yaşaması istenen deneyimlerle bölüm öğrenim çıktıları birlikte düşünülerek planlanmaktadır. Belli rotalar izlenerek gerçekleştirilen günübirlik arazi çalışmalarında, gündüz süreleri büyük kısmıyla istasyon çalışmalarıyla geçmektedir. Geri dönüşler ise genellikle hava karardıktan sonra yapılmakta ve önce günün akılda kalan olayları öğrenciler tarafından özlü bir şekilde değerlendirilmekte, ardından öğrencilerin ve öğretim elemanlarının sosyalleşmesini sağlayan programlar eşliğinde araziden dönülmektedir. Ayrıca, müfredatta yer almayan, ancak hemen her yıl gerçekleştirilen 3-5 günlük bölgelerarası konaklamalı bir arazi çalışması daha yapılmaktadır. Tüm bölüm öğrencilerine açık olan bu arazi çalışması üniversite yönetimi ile diğer paydaşlar tarafından desteklenmektedir. Bu arazi çalışması zorunlu olmayıp, öğrenciler ve öğretim elemanları isteğe bağlı olarak katılmaktadır.

Arazi Çalışmalarının Öğrenim Çıktıları ve Lisans Programına Katkısı

Müfredattaki iki zorunlu arazi tatbikatı dersi öğrencileri arazi çalışmalarına hazırlanmayı ve onlara arazide temel beceriler kazandırmayı amaçlamıştır. COĞ307 kodlu ders 5. yarıyılıda okutulmakta olup, öğrenim çıktıları (ÖÇ) şu şekildedir:

ÖÇ 1: Bir arazi uygulaması programı hazırlayabilir ve bağımsız olarak gerçekleştirebilir.

ÖÇ 2: Tatbikat güzergâhlarının temel coğrafi özelliklerini bilir.

ÖÇ 3: Coğrafya araştırması için arazi gözlemleri yapar, gerekli bilgileri derler ve değerlendirir.

ÖÇ 4: Nüfus, yerleşme, ulaşım ve ekonomik faaliyetlerle doğal ortam özellikleri arasındaki temel ilişkileri bilir ve açıklar.

ÖÇ 5: Arazi çadırını söküp takabilir ve arazide bir gün geçirebilir.

Çıktılardan da anlaşılacağı gibi bu ders temel arazi çalışması becerileri geliştirmeyi hedeflemektedir. Derste öğrenciler üç kere Tablo 1'de belirtilen arazi çalışmalarına götürülmektedir. Bu dersler büyük ölçüde arazi öğretimi şeklinde olmakta

ve öğrenciler katılımlı gözlem yolu ile öğretim üyelerinin arazide anlattığı dersi dinlemekte, sorular sormakta, gerektiğinde araziden örnekler almakta ya da veriler toplamaktadır.

6. yarıyılıda okutulan COĞ308 kodlu ikinci zorunlu arazi dersinin öğrenim çıktıları ise şu şekilde belirlenmiştir:

ÖÇ 1: Bu dersi başarı ile tamamlayan öğrenciler: Ordu, Sinop ve Tokat şehirleri örneklerinde, şehirlerin kuruluşunu ve gelişimini etkileyen coğrafi faktörleri öğrenmiş olacaklardır.

ÖÇ 2: Orta Karadeniz Bölümü'nün temel fiziki coğrafya özellikleri ve sosyo-ekonomik yapı üzerindeki etkilerini öğrenmiş olacaklardır.

ÖÇ 3: Tatbikat güzergâhları üzerindeki doğal ve turistik çekiciliklerin başlıca özelliklerini ve turizm potansiyellerini öğrenmiş olacaklardır.

İlk zorunlu arazi dersinde Samsun ve yakın çevresini tanıyan öğrenciler bu derste daha önceden belirlenmiş ve Tablo 1'de belirtilen Samsun'un komşu illerindeki alanlara götürülmekte ve ilk derste öğrendikleri konulardan farklı olarak coğrafi olay ve olguları bölgesel ölçekte incelemekte ve bunlarla ilgili bilgi ve verileri toplayıp, analiz etmekte ve raporlamaktadır.

Arazi Çalışmalarının Finansmanı

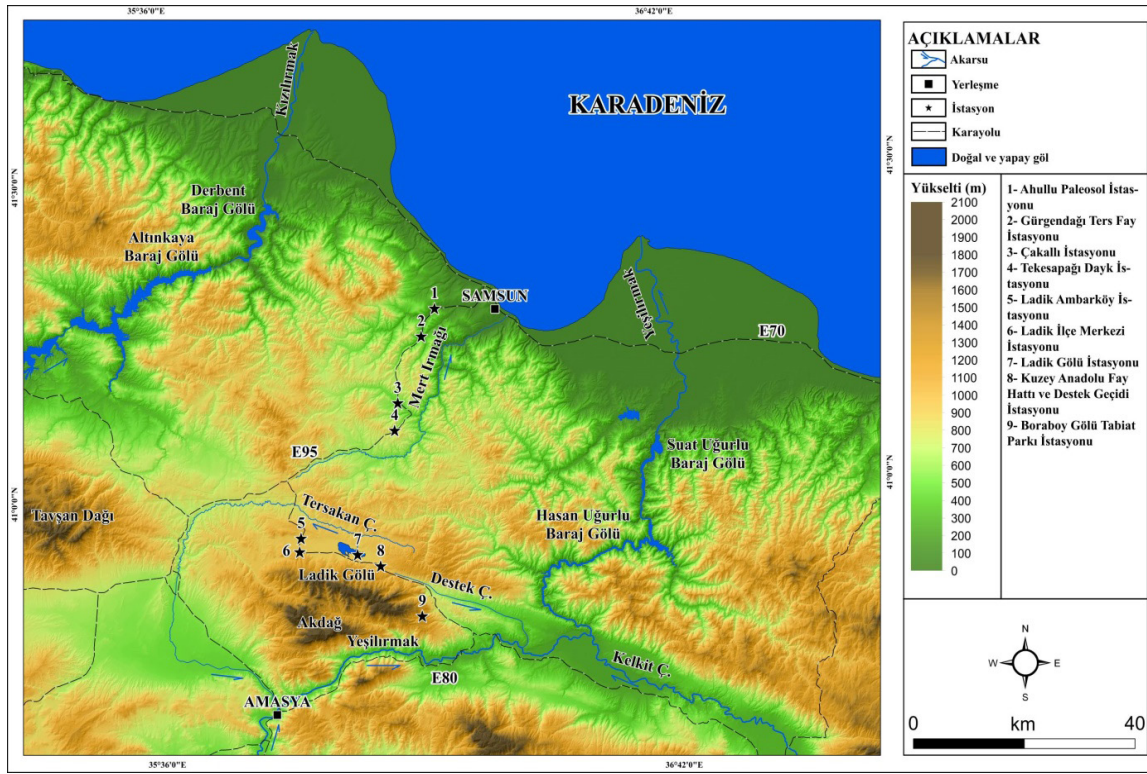
Arazi çalışmalarının finansmanı büyük ölçüde ÖMÜ Rektörlüğü tarafından sağlanmaktadır. Arazi çalışmaları planlandığında bu planlama rektörlükteki ilgili birime yazılmaktadır. Bu birim arazi için gerekli olan araçları ve bu araçları kullanacak personeli görevlendirmektedir. Bunların masrafları üniversite tarafından ödenmektedir. Ancak bu araçlar üniversitenin diğer işleri için de kullanıldığından istenen zamanda rezerve edilmeleri her zaman mümkün olmamakta, bazen de önemli sorunlara sebep olmaktadır. Araç desteği dışında üniversite tarafından sağlanan herhangi bir destek yoktur. Öğrenciler arazi ile ilgili diğer masraflarını kendileri karşılamaktadır. Öğretim elemanları ise dersleri hafta sonunda yaptıkları için ders ücretlerini 1,5 kat olarak almaktadırlar. Öğretim elemanlarından birkaçı bu şekilde alınan ders ücretlerinin arazi masraflarını tam olarak karşılamadığını ve geri kalan masrafları kendilerinin karşılamak durumunda kaldığını ifade etmişlerdir.

Arazi Çalışmalarının Ölçülmesi ve Değerlendirilmesi

Arazi dönüşünde her öğrenci kendi el yazısı ile bir ödev dosyası hazırlamakta; bu ödevlerden birincisi dönem içi notuna, ikincisi ve üçüncüsü ise dönem sonu notuna eklenmektedir. Ödevler dışında bir yazılı ara sınavı ve bir de final sınavı yapılmaktadır. Ara sınavı ve ilk ödev ders notunun % 40'ını, final sınavı ve diğer iki ödev de ders notunun % 60'ını oluşturmaktadır. Öğrenci bu notlandırmada geçer not alamaması ya da arazi çalışmalarına katılamaması durumunda başarısız sayılmakta ve ertesi yıl dersleri yeniden almaktadır. Böylece bölümü bitiren her bir öğrencinin arazi formasyonuna sahip olduğu garanti edilmektedir.

Örnek Bir Arazi Çalışması: Kuzey Anadolu Fayı, Lâdik-Destek Arazi Tatbikati

Arazi Tatbikatları I dersinin ilk uygulaması için öğrenciler ve sorumlu öğretim üyeleri programda ilan edildiği üzere, sabah saat 8.00'da ÖMÜ Güzel Sanatlar Yerleşkesi'nde toplanır. Üniversite yönetiminin tahsis ettiği otobüsler de şoförleriyle birlikte aynı yer ve saatte hazır bekler. Yoklama yapıldıktan sonra şekilde görülen rotayı takip etmek üzere hareket edilir (Şekil 1).

Şekil 1. Kuzey Anadolu Fayı, Lâdik-Destek arazi tatbikatının başlıca istasyonları.

İstasyon; Ahulu, gömülmüş topraklar: Bu istasyonda Üst Pleistosen–Holosen iklim değişimleri ve bunların morfolojik yansımaları hakkında özlü bilgiler verilmektedir (Fotoğraf 1a). Öğrenciler akarsu seki dolgusunu ve seki yüzeyini gözlemlemekte ve gösterebilmektedir. Ayrıca, akarsu seki dolgusunu örten kolüvyal malzemenin oluşumunu, dolgu içindeki renk farklılığını, fosil toprak tabakalarını ve gömülmenin sebeplerini açıklayabilmektedir.

İstasyon; Gürgendağı flişleri ve ters fay: Bu istasyonda Karadeniz kıyı dağlarının oluşumu, fasiyes tipleri ve istiflenme özellikleri, tabakalı ve faylı yapılar hakkında özlü bilgiler verilmektedir. Öğrenciler fay düzlemini, yükselen ve alçalan blokları gösterebilmekte; ters fayın oluşumunu açıklayabilmektedir (Fotoğraf 1b).

İstasyon; Tekesapağı daykı: Bu istasyonda kayaç çeşitleri, volkanik faaliyet çeşitleri ve iç püskürük kütleler hakkında bilgilendirme yapılmaktadır. Öğrenciler ana kaya içine sokulmuş olan volkanik dayk kütlelerini gözlemlemekte, çevre kayaçlar ile ilişkisini irdelemekte ve kayaçların yaşını görece olarak söyleyebilmektedir (Fotoğraf 1c).

İstasyon; Kurtuluş Yolu ve Çakallı Hanı: Bu istasyonda ulaşım sistemleri, kervan ticareti, hanlar ve kervansaraylar hakkında özlü bilgiler verilmektedir. Ayrıca Mustafa Kemal Atatürk'ün Kurtuluş Savaşı hazırlıkları ve Samsun ili içinde takip ettiği rota hakkında da bilgilendirme yapılmaktadır. Öğrenciler karayolu üzerindeki trafik yoğunluğunu gözlemlemekte ve menemencilerin burada toplanmasını açıklayabilmektedir. Ayrıca Çakallı Hanı'nın kuruluş yeri seçiminde hangi faktörlerin etkili olmuş olabileceği hakkında fikirlerini söyleyebilmektedir.

İstasyon; Lâdik Ambarköy: Bu istasyon, yöredeki ahşap mimari eserlerin buldukları yerden sökülüp sergilenmek üzere, bir araya getirildikleri bir müze köydür (Fotoğraf 1d). Bu müzede ayrıca yörede kullanılan eski aletler ile Lâdik-Akpınar Öğretmen okulunda kullanılmış bazı eğitim araçları da sergilenmektedir. Bu istasyonda turizm, kırsal mimari, eğitim, tarım ve sanayi gibi yerel özellikler hakkında bilgilendirmeler yapılmaktadır. Öğrenciler Lâdik-Akpınar Öğretmen okulunda

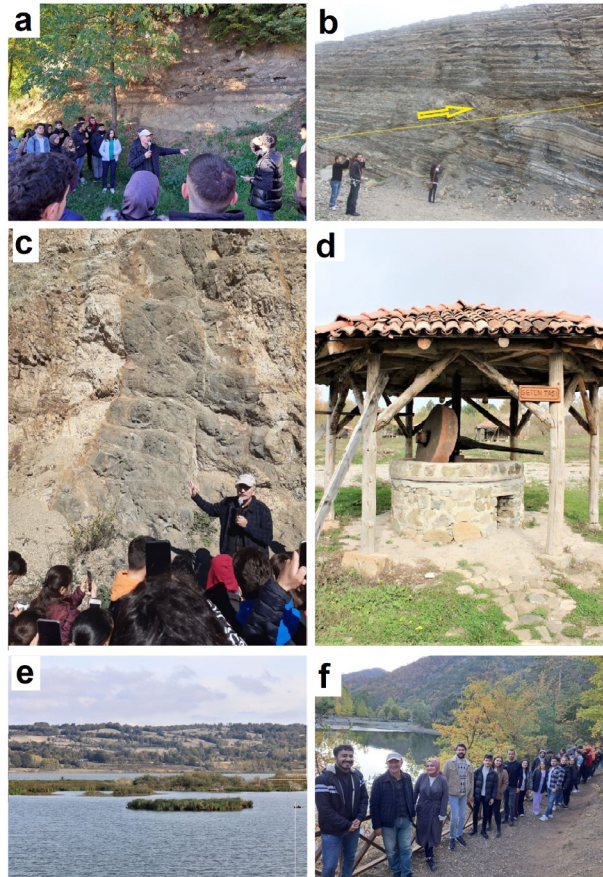
kullanılmış olan eski ders araç gereçlerini ve eskitarım aletlerini gözlemlemekte, ahşap mimari eserlerin yoğunluğunu ve ambarların çokluğunu çevre şartları ile ilişki içinde açıklayabilmektedir.

İstasyon; Lâdik ilçe merkezi: Bu istasyonda şehrin kuruluş yeri özellikleri ve Akdağ kış turizm merkezi hakkında özlü bilgiler verilmektedir. Öğrenciler şehir içindeki Avcı Sultan Mehmet Camii, Bülbül Hatun Camii, Saat Kulesi, Seyit Ahmet Kebir Türbesi ve benzeri tarihi eserlerin çokluğunu, deprem ve taşkın gibi doğal afetlerin sıklığını şehrin kuruluş yeri ile ilişki içinde açıklayabilmektedir.

İstasyon; Lâdik Gölü: Bu istasyonda göl çeşitleri, tektonik göller, sulak alanlar, yüzen adalar ve torf/turba oluşumu gibi konular hakkında bilgi verilmektedir (Fotoğraf1e). Öğrenciler, Akdağ eteğindeki birikinti konilerini gözlemlemekte, bunların dağ eteği boyunca sıralanışını tektonik yapı ile ilişkilendirerek açıklayabilmektedir. Ayrıca torf parçalarını ellerine alıp yakından incelemekte, su üstünde yüzdürmekte ve niçin yüzebildiklerini açıklayabilmektedir.

İstasyon; Destek Geçidi: Bu istasyonda Kuzey Anadolu Fayı (KAF), depremler, morfolojik ötelenmeler, su bölümü çizgisi ve akarsu kapması hakkında bilgiler verilmektedir. Öğrenciler, Destek fayı boyunca morfolojik ötelenmeyi gözlemlemekte, ötelenmenin yönünü açıklayabilmektedir. Ayrıca, Destek Çayı ile Tersakan Çayı arasındaki su bölümü çizgisini gösterebilmektedir.

İstasyon; Boraboy Gölü: Bu istasyonda heyelan set gölleri, doğal bitki örtüsü, biyoçeşitlilik ve korunan alanlar gibi konular açıklanmaktadır (Fotoğraf 1f). Öğrenciler heyelan kopma yerini ve heyelan kütesini gösterebilmekte, heyelan gölü oluşumunu açıklayabilmektedir. Ayrıca, göl ve yakın çevresinin turistik çekicilikleri ile sahadan sürdürülebilir yararlanma konusunda görüşlerini söyleyebilmektedir.

Fotoğraf 1. Kuzey Anadolu Fayı, Lâdik-Destek Arazi Tatbikatından görüntüler: a. Ahullu gömülmüş toprakları, b. Gürgendağı ters fayı, c. Tekesapağı daykı, d. Lâdik-Ambarköy, e. Lâdik Gölü, f. Boraboy Gölü.

TARTIŞMA VE ÖNERİLER

OMÜ Coğrafya Bölümü'nde arazi çalışmaları bölüm yönetimi, öğretim elemanları ve öğrenciler tarafından lisans programının önemli bir bileşeni olarak görülmektedir. Arazi çalışmalarının müfredatta iki dönemlik zorunlu ders olarak bölümün kuruluşundan beri okutuluyor olması, arazi çalışması güzergâhlarının önceden belli olması, bu çalışmalar sırasında fiziki ve beşeri coğrafya konularının birlikte planlanması ve her iki anabilim dalı öğretim üyelerince birlikte yürütülüyor olması dikkate değer özelliklerdir. Ayrıca bölüm öğrenim çıktıları arasında araziye dayalı öğrenim çıktısının olması, bunlara ek olarak arazi çalışmalarına sağlanan kurumsal destekler, öğretim üyesi ve elemanlarının arazi çalışmasına gösterdiği ilgi ve yüksek katılım, bu çalışmaların değerlendirilmesi ve notlandırılmasında takip edilen sistematik yol da iyi uygulamanın temel bileşenleri olarak değerlendirilmektedir. Önceki literatürde arazi çalışmalarının bazı durumlarda lisans öğrencilerinin ve diğer paydaşların beklentilerini tam olarak karşılayamadığı tespit edilmiştir (Balcı, 2012; Demir 2023). OMÜ Coğrafya Bölümü'nde ise görüşülen lisans öğrencileri, mezun öğrenciler ve dış paydaşlar arazi çalışması dersleri ile ilgili yüksek düzeyde memnuniyet ifade etmişlerdir.

Bölümde iki zorunlu arazi dersi vardır ve bunlar 5 ve 6. yarıyılıda okutulan 6'şar AKTS'lik iki derstir. Arazi çalışması derslerinin 5 ve 6. yarıyılıda iki zorunlu ders olarak okutulması oldukça isabetli görülmektedir. Arazideki karmaşık insan-çevre ilişkileri ile ilgili problemleri tanımak ve bunlarla ilgili çözümler üretebilmek seçmeli olarak bazı öğrencilere okutulan ya da tek dönemde okutulan ve büyük ölçüde arazi öğretimi şeklinde işlenen bir arazi dersi ile mümkün olmayacaktır. Hatta bazı durumlarda iki zorunlu arazi dersinin de önceki öğrenme ile desteklenmesi gerekmektedir. Bilindiği gibi arazi çalışmalarının istenilen becerileri kazandırabilmesi altyapı eğitiminin olmasına da bağlıdır. Arazi formlarını henüz tanıyamayan, fiziki, beşeri ve kültürel çevre elemanlarını ayırt edip, bunlar arasındaki karşılıklı ilişkiler konusunda temel bir anlayışa ve yeterliliğe sahip olmayan öğrencilerin yapacağı arazi çalışması olsa olsa turistik bir tur ya da "gezi" olabilir ancak bilimsel bir coğrafya arazi çalışması olamaz (Arı, 2020b). Araziyi (peyzajı) eğer bir kitap olarak kabul edersek, eğitilmemiş gözler bu kitabı okuyamayacağı gibi orada yazanlarla ilgili yeterli muhakeme ve çıkarım da yapamayacaklardır (Arı, 2005). Bu anlamda OMÜ Coğrafya Bölümü'ndeki arazi derslerinin oldukça isabetli yerleştirildiği ve öğrencilerin 1 ve 2. sınıfta aldıkları derslerdeki küçük ölçekli arazi uygulamalarıyla 3. sınıfa geldiklerinde artık arazi çalışması yapmaya hazır ve yeterli duruma geldikleri gözlenmiştir.

Arazi çalışmaları öğrenciler tarafından oldukça zevkli ve eğlenceli bulunmakta ve daha bölüme ilk geldiklerinde hemen arazi çalışması ya da o seviyede çoğunun ifade ettiği gibi "gezi"ye gitmek istemektedirler (Scott, vd., 2012). Bu isteklerinin 3. sınıfa kadar bekletilmesi öğrencilerde hayal kırıklığı yaratmakta ve motivasyonlarını düşürmektedir. Ayrıca zorunlu derslere kadar hiçbir arazi tecrübesi edinmemiş öğrencilerin mental ve fiziki anlamda arazi derslerinde zorlanması kaçınılmazdır. Üniversite yerleşkesi içerisindeki kısa arazi çalışmaları öğrencilere tecrübe sağlayacak yollardan birisidir (Oliver, vd., 2018; Peacock, vd., 2018). Öğrenciler bu tecrübeyi coğrafya bölümündeki 1 ve 2. sınıfta okutulan teorik derslerin uygulama kısımlarında kısa arazi çalışmalarıyla edinmelidir. OMÜ Coğrafya Bölümü müfredatında 1. yarıyılıda okutulan Coğrafyaya Giriş, Jeomorfolojiye Giriş; 2. yarıyılıda okutulan Kayaçlar ve Mineraller, Toprak Coğrafyası ve Yerleşme Coğrafyası; 3. yarıyılıda okutulan Bitki Coğrafyası ve 4. yarıyılıda okutulan Kır Yerleşmeleri ve Genel Jeoloji gibi dersler kapsamında üniversite yerleşkesi içerisinde kısa süreli arazi çalışmaları da yaptırılmaktadır. Zaten bu derslerin bazılarının uygulaması da olduğu için öğrencileri sınıf dışına çıkarmaya yasal bir engel yoktur. Ayrıca yerleşke içi ve ders saatinde yapılacak aktiviteler planlanarak öğrencilerin katılmama ihtimali ortadan kaldırılmaktadır. Bu durum arazi çalışmalarında oldukça önemsenen güvenlik ve sağlık açısından da bir risk oluşturmamaktadır. Bu tür kısa süreli arazi çalışmaları öğrencilerin daha uzun ve yerleşke dışı arazi çalışmalarına zihinsel ve fiziki olarak hazırlanmasını sağlamaktadır (Cook, vd., 2006). Benzer dersler bütün coğrafya lisans programlarında vardır ve öğrencileri arazi çalışmalarına hazırlamada diğer bölümlerimizde de bunlar daha uzun arazi çalışmalarına hazırlık için kullanılmalıdır. Zaten başka bazı üniversite yerleşkelerinde olduğu gibi OMÜ yerleşke alanı da bu anlamda mükemmel bir laboratuvar niteliğindedir. Yerleşke alanı içerisinde jeomorfoloji, jeoloji, toprak, hidrografya ve klimatoloji dersleri için oldukça ilginç örnekler olduğu gibi, üniversite yerleşkesinin bir tarafında şehirsiz yerleşmeler diğer tarafında da kırsal yerleşmeler vardır ve bütün bunlar arazi çalışmaları için doğal bir laboratuvar durumundadır. Ayrıca alternatif arazi çalışması çeşitleri (Arı, 2020b) ve teknolojinin arazi çalışmalarında kullanımı da (Çalışkan, 2011; Sahrina, vd., 2022; Welsh, 2018) düşünüldüğünde

OMÜ Yerleşkesi içerisinde öğrencilerin akıllı telefonları ile bireysel olarak yapabilecekleri çok sayıda alternatif arazi çalışması vardır ve bunlar OMÜ Coğrafya Bölümü'nün arazi çalışmaları programının geliştirilmesi ve zenginleştirilmesine katkı yapacaktır.

Her ne kadar arazi çalışmaları resmîyette iki zorunlu dersten ibaret görünse de bölümde daha fazla arazi çalışması yapılmaktadır. Örneğin bölümde her yıl öğrencilerin ve öğretim elemanlarının gönüllü olarak katıldığı uzun dönemli bir arazi çalışması da yapılmaktadır. Ayrıca OMÜ koruluğunda toprak profili, bitki türleri, bitki çeşitliliği, kaynak çeşitleri, akarsu vadisi şekilleri vs. konular yarım günlük bir çalışma ile değerlendirilmektedir. Matematik coğrafya dersinde öğrenciler OMÜ Kurupelit yerleşkesindeki Planetoryuma, Klimatoloji dersi uygulaması için de Atakum'daki Samsun Meteoroloji İstasyonu'na götürülmektedir. Ayrıca, bazı yıllar 1. sınıf öğrencileri için merkezi kütüphane gezisi ve 3. sınıflar için büyük kamp çadırının sökülüp takılması gibi etkinlikler de yapılmaktadır. Ancak bu arazi çalışmalarının konusu, amacı ve öğrenim çıktıları yazılı olmadığından ve ölçme ve değerlendirmeye tabii tutulmadığından öğrencilere hangi becerileri kazandırdığı resmi olarak bilinmemektedir. Üniversite yerleşkesi içerisinde yapılan bütün bu kısa arazi çalışmaları ve birkaç günlük arazi çalışmalarının da zorunlu arazi dersleri ile birlikte düşünülerek ortak arazi çalışması çıktıları oluşturulmalıdır.

OMÜ Coğrafya Bölümü çıktıları arasında 2022 yılına kadar araziye dayalı bir bölüm çıktısı yoktu. Sürekli iyileştirme çalışmaları kapsamında bu eksiklik fark edilerek bölüm çıktıları arasına araziye dayalı bir çıktı eklenmiştir. Bu kapsamda 8. Bölüm Çıktısı olarak "Coğrafya araştırmalarında arazi çalışmalarını planlar ve yürütür. Araziden coğrafi verileri toplar" şeklinde bir çıktı eklenmiştir. Bu kuşkusuz arazi çalışmalarının bölüm müfredatında kapladığı yer ile uyumlu ve olumlu bir gelişmedir. Belki bir sonraki aşama olarak bu genel ifade yanında coğrafya mezunu öğrencilerin hangi coğrafyaya özgü ve genel/aktarılabılır beceriler kazanması gerektiğine dair daha spesifik çıktıları da yer verilebilir. Araziye dayalı bu tür öğrenim çıktıları hem coğrafya bölümünün eğitim kalitesini arttıracak hem de mezunların toplumsal sorunların çözümüne katkı verebileceği yetkinlikler kazanmasını sağlayacaktır. Bu da Şeremet ve Chalkley'in (2016) işaret ettiği gibi mezunların öğretmenlik dışındaki işlerde istihdam edilebilirliğini doğrudan etkileyecek bir husustur. O nedenle hem OMÜ Coğrafya Bölümü hem de diğer coğrafya bölümlerimiz kendi müfredatında okutulan dersleri, bölümde verilen arazi çalışması becerileri ve yetkinliği ile bölüm kapasitesi ve sınırlılıklarını dikkate alarak araziye dayalı çıktıları kendi bölüm çıktıları arasına yazmalı ve her mezun öğrencinin bu çıktıları ulaştığından emin olmalıdır. Önceki çalışmalarda bazı bölümlerimizde araziye dayalı herhangi bir çıktı olmadığı, bazı bölümlerde ise bölüm çıktıları arasında arazi çalışmaları ile ilgili öğrenim çıktıları yazıldığı ancak bu çıktıları sağlayacak zorunlu arazi derslerinin olmadığı tespit edilmiştir (Arı, 2020b). Dolayısı ile arazi dersleri, bölüm öğrenim çıktıları, arazi dersleri öğrenim çıktıları, ders içerikleri ve yükseköğretim yeterlilikleri ile bağlantılı olarak planlanmalı ve uygulanmalıdır.

Arazi çalışmaları konusundaki literatür arazi çalışmalarının öğrencilerin rolü bakımından gözlemlenmekten ziyade katılımlı olması gerektiğine vurgu yapmaktadır (Arı, 2020b; Kent, vd., 1997). ÖMÜ Coğrafya Bölümü arazi çalışmaları ise daha çok gözlemlenilen arazi öğretimi durumundadır. Yani arazi tatbikatları, derslerde öğretilen teorik bilginin arazide öğretildiği ve öğrencinin de bu sürede gözlem yaparak öğrendiği bir formatta yapılmaktadır. Gerçi öğrenciler topografya haritası, konum belirleme cihazı, pusula, jeolog pusulası, şerit metre, lazer metre, fotoğraf makinesi ve video kayıt cihazı gibi araçları kullanmayı; toprak, bitki ve kayaç örneği almayı ve insanlarla yüz yüze görüşmeler yaparak bilgi toplamayı da öğrenmektedir. Bütün bunlar OMÜ Coğrafya Bölümü arazi çalışmalarını farklılaştırmakta ve öne çıkarmaktadır. Ancak bunların toplam arazi çalışması faaliyeti içerisindeki oransal payı düşüktür ve bu pay artırılmalıdır. Önceki çalışmalarda da ifade edildiği gibi arazi çalışmaları sırasında öğrenci katılımı ve rolünün artırılması akademik başarıyı etkilemektedir (Balcı, 2011; 2018; Girgin, vd., 2011). Bu payı arttırmanın yolu da arazi çalışmalarını arazi öğretimi formatından çıkararak öğrencilerin belli bir problemle ilgili değişik araçlar kullanarak veri toplamalarını, bu verileri analiz etmelerini ve bunlardan sonuçlar üretmelerini gerektiren proje ya da problem temelli arazi çalışmalarına geçmektir (Andelkovic, vd., 2018; Wilson vd., 2017). Doğal olarak sadece iki zorunlu derste henüz arazi tecrübesi edinmemiş öğrencilerden bu tür bir beklenti abartılı bulunabilir. Ancak yukarıda değinildiği gibi önceki dönemlerde kısa süreli arazi çalışmaları yolu ile eğer öğrenciler arazi çalışmalarına alıştıırırlarsa ve

projeler ve problemler öğrencilerin geldikleri eğitim düzeyi ile uyumlu olursa o zaman bu tür çalışmalar öğrencilere istenen becerileri daha kolay kazandıracaktır.

OMÜ Coğrafya Bölümü arazi çalışmalarının önceden planlanmış rotaları takip ederek her yıl düzenli olarak yapılması planlama ve uygulama açısından kolaylık sağlamaktadır. Ancak bunun dezavantajlı tarafları da vardır. Önceki literatür her yıl aynı rotayı takip eden arazi çalışmalarının aktif öğrenmeyi sağlayan yeni bileşenler, yöntemler ve teknoloji ilave edilmedikçe yeterince etkili olmadığını tespit etmiştir (Fuller & France, 2015; Gold, vd., 1991; Saunders, 2011). Buna göre her yıl aynı rota üzerinde yapılan arazi çalışmalarına ya yeni içerikler eklenmeli ya da başka rotalar da denenmelidir. Böylece hem öğrencilere yeni öğrenme ortamları sağlanmış olacak hem de öğretim elemanlarının farklı arazi üniteleri ile ilgili tecrübeleri artacak ve böylece sürekli iyileştirme sağlanabilecektir.

Arazi çalışmalarının geliştirilmesi gereken bir yönü de teknoloji kullanımındır. Bu bakımdan arazi çalışmaları sanal arazi çalışmaları ve teknoloji destekli arazi çalışmaları ile desteklenmektedir. Lisans öğrencilerinin de bu yönde bir beklentisi olduğu önceki araştırmalarda tespit edilmiştir (Balcı, 2011; Welsh, vd., 2013). Sanal arazi çalışmaları, öğrencilerin bazı yazılımlarla herhangi bir yere, müzeye, şehre vs. gitmeden de oralarda gözlem yapmalarını sağlayabilmektedir. Diğer taraftan özellikle akıllı telefonlar ve mobil cihazlar coğrafyacılar için daha önce mümkün olmayan bazı kolaylıklar ve fırsatlar sunmaktadır. Akıllı telefonlara yüklenebilen uygulamalar ile coğrafi koordinatlar belirlenmekte ve haritalama programlarına aktarılmakta, çevredeki ağaç, bitki, kayaç ya da canlı türleri teşhis edilebilmekte ve çeşitli ölçümler yapılabilmektedir. Bu teknolojik yenilikler de dikkate alınarak arazi derslerinin içerikleri yeniden belirlenmelidir. 14 haftalık ders müfredatı içerisinde 1-2 hafta bu tür teknoloji temelli faaliyetlere ayrılmalı, ders içerikleri de buna göre güncellenmelidir.

Her ne kadar OMÜ Coğrafya Bölümü'nün arazi çalışmaları rektörlük tarafından belli ölçüde destekleniyor olsa da bu destekler önceki çalışmalarda da ifade edildiği gibi (Arı, 2020a; 2020b; Balcı, 2010; Girgin, vd., 2011) katılımcıların beklentisini tam olarak karşılamamakta, mali anlamda yetersiz kalmakta bu nedenle de bazı durumlarda sistematik olarak yapılamamaktadır. Arazi çalışması için araç talebi ve tahsisi her zaman bölümün dikkatli planlaması ve takibi ile mümkün olmaktadır. Oysaki nasıl ki fen bölümlerinin laboratuvarlarındaki sarf malzemeleri ve demirbaşlar rektörlüğün bu iş için tahsis ettiği bütçeden karşılanmaktadır, coğrafya bölümünün laboratuvarı olan arazi çalışmaları için de benzer bir ödenek tahsis edilmelidir. Bunun yolu üniversitelerde her yıl mayıs ayında hazırlanan bir sonraki yılın taslak bütçesi içerisine arazi çalışmaları ile ilgili bir bütçe de talep etmekten geçmektedir. Böyle bir bütçe tahsisi gerçekleştiğinde arazi çalışmaları zamanı üniversiteler hizmet satın alma yolu ile piyasadan gerekli hizmeti satın almalı; araç tahsisi ile ilgili üniversite içerisindeki tartışmalara ve zahmetli bürokratik uğraşlara gerek kalmamalıdır. Fen-Edebiyat fakültelerinde fen bilimlerinden olan fakülte yöneticileri coğrafya bölümlerine böyle bir tahsisatın ayrılmasına genellikle karşı çıkmakta ve engellemektedir. Ancak coğrafya bölümü yöneticileri yasal hakları olan bu tahsisat konusunda ısrarcı olmalıdır. Ayrıca öğrencilerin iaa ve ibate giderleri de Sağlık Kültür Spor (SKS) dairesinin ilgili bütçesinden ödenmelidir. Arazi çalışmalarına hafta sonunda zorunlu olarak katılan öğretim elemanlarına ise fakülte bütçesinden yolluk ve gündelik ödenmek sureti ile masrafları karşılanmalıdır. Aksi durumda öğretim elemanı hem hafta sonunda çalışmakta hem de arazi tatbikatı ile ilgili masrafları ödemektedir ki bu da arazi çalışmaları önündeki caydırıcı etkenlerden birisidir.

SONUÇ

OMÜ Coğrafya Bölümünde uygulanan arazi çalışması modeli süreklilik arz etmesi; tüm mezunlara zorunlu bir arazi formasyonu sağlaması; fiziki ve beşeri coğrafya çalışmalarının birlikte yapılması ve bu ikisi arasında bir denge oluşturması ve üniversite tarafından kurumsal ve mali açıdan destekleniyor olması bakımından iyi uygulama örneği olarak değerlendirilebilir. Türkiye'deki birçok coğrafya bölümünde arazi çalışmalarının sistematik olarak yapılmaması, tüm öğrencilere belli bir arazi yetkinliği kazandırmaması hatta bölümlerin neredeyse yarısında bazen ya da hiç yapılmıyor olması göz önünde tutulduğunda OMÜ uygulama modelinin yerelleştirilerek diğer coğrafya bölümleri tarafından da kullanılabilmesi ve bunun bölümler arası uygulama birlikteliğinin gelişmesine katkı yapacağı düşünülmektedir. Bu ifadeden OMÜ modeli aynen diğer üniversiteler

tarafından da alınıp kullanılmalıdır anlamı çıkarılmamalıdır. Doğal olarak her bölüm kendi müfredatında gerekli düzenlemeleri yaparken bölümün altyapısına, arazi çalışması yapma imkânlarına, öğretim üyelerinin yetkinliğine ve istekliliğine, mali kaynaklara ve kurumun kapasitesine göre farklı uygulamalar geliştirebilir. Ancak aslolan her bir coğrafya mezununun arazi çalışmalarına dayalı yetkinlik ve becerilerle donatılmış olarak mezun edilmesidir. Böylece coğrafya lisans eğitiminin kalitesi artacağı gibi coğrafyacıların öğretmenlik dışında istihdam edilme imkânları da arttırılabilecektir.

Beklenen faydaları sağlaması için teorik ve teknolojik gelişmeler dikkate alınarak arazi çalışmalarında bazı değişiklikler yapılmalıdır. OMÜ Coğrafya Bölümü müfredatında olduğu gibi arazi çalışmalarının 5 ve 6. Yarıyılıda zorunlu olarak tüm öğrencilere okutulması iyi bir uygulama olarak görülmektedir. Ancak bu derslerde şimdiye kadar yapılan arazi öğretimi türünden aktiviteler azaltılarak, arazi çalışmalarının daha çok öğrenci merkezli, proje ve problem temelli hale getirilmesi gerekmektedir. Böylece öğrenciler arazide tespit edilen problemlerin çözümü için bu problemleri yerinde gözlemleyecek, bunlarla ilgili ilk elden veriler toplayabilecek, bunları analiz ederek problemin çözümü için öneriler getirebilecektir. Ayrıca teknolojik gelişmeler, özellikle de sanal arazi turları, akıllı telefonlar ve diğer mobil teknolojiler de arazi derslerinde daha fazla kullanılmalıdır. Bu bir gerekliliktir, çünkü başka üniversitelerde olduğu gibi OMÜ'de de bölüm tahsisatının kısıtlılığı, uygulama sürelerinin kısıtlılığı ve işlenecek konuların çokluğu gibi nedenlerle araziye dayalı tüm becerilerin sadece iki zorunlu ders kapsamında kazandırılması mümkün görünmemektedir. Bu çalışmalar kısa süreli yerleşke içi arazi çalışmaları, teknoloji destekli arazi çalışmaları ve bireysel arazi çalışması gibi alternatiflerle desteklenmelidir. Böylece coğrafya bölümü mezunları insan-çevre ilişkileri ile ilgili problemlerin tespiti ve bunların çözümünde toplumun ihtiyaç duyduğu yetkinlikleri kazanmış olarak mezun olacaklardır. Eksiklikleri bu şekilde giderilmiş OMÜ Coğrafya Bölümü arazi tatbikatları modelinin tüm coğrafya bölümlerimiz için örnek bir model olabileceği değerlendirilmektedir.

| EXTENDED ABSTRACT |

Fieldwork in Geography Undergraduate Education: Ondokuz Mayıs University as an Example of Good Practice, Samsun Ali UZUN^{ID}, Yılmaz ARI^{ID}**INTRODUCTION**

Fieldwork is recognized as an essential component of undergraduate geography education since it provides students with both subject-specific and transferable skills. (İzбірak, 1968; Kent et al., 1997; Lonergan & Andresen, 1988; Ruan et al., 2021; Uzun, 2017). There are also other reasons for this. Some researchers see fieldwork as a distinctive method of geography education (Hovorka & Wolf, 2009). Previous studies have indicated that students' progress is positively impacted by learning through experiencing geographical occurrences and phenomena in the field (Alkış, 2008; Kent et al., 1997; Yılmaz, 1997; Zhang et al., 2019). Students now have the chance to connect theoretical knowledge with the real world thanks to fieldwork studies (Arı, 2020b; Cook, 2010; Garipağaoğlu, 2001; Scott et al., 2006; Ünlü & Özdemir, 2018). In addition to giving students practical information and skills, fieldwork aids in their personal and social growth and helps them develop a positive attitude towards the environment (Andelković, et al., 2018; Babacan, 2022; Şenol, 2018). Previous publications on the role of fieldwork in undergraduate programs have shown that these studies provide students with more permanent learning in both physical geography and human/cultural geography (Fuller et al., 2003; Kent et al., 1997; Scott et al., 2006; Ünlü & Özdemir, 2018).

Fieldwork in undergraduate studies can be grouped under a few topics in Turkish literature. Some of these were concerned with how field studies impact students' learning. The results of the pre-and post-tests were applied to the undergraduate students who participated in these investigations, and it has been decided in various papers that field studies provide permanent learning (Balci, 2010; 2012; Korkmaz, 2006; Türker, et al., 2020). Fieldwork, which offers ongoing learning, helps undergraduate students build positive attitudes toward geography classes (Girgin, et al., 2011; Güner & Aydoğdu, 2011; Kaya, et al., 2010). The importance of the field trip decision in certain undergraduate geography courses and its implications on learning performance have been highlighted in numerous papers (Çalışkan, 2008; Özgen, 2011). It was also underlined that undergraduate students could acquire geographic knowledge more quickly and effectively since open-air laboratories provide opportunities for outside learning (Tağrikulu & Yılmaz, 2019; Tuncer & Pınar, 2023).

In contrast to earlier studies, this research takes a more comprehensive approach and is based on the current state of fieldwork at OMU's Department of Geography. It discusses how fieldwork studies ought to be incorporated into an undergraduate geography curriculum and focuses on the subject-specific and transferable skills that students should acquire, as well as the planning, funding, and learning outcomes that will enable them to do so.

METHODOLOGY

In order to evaluate the OMU fieldwork model, all planning, implementation, and assessment documents, as well as the department's archival documents pertaining to the fieldwork courses' content, learning outcomes, and assessment were examined. These documents include correspondence regarding fieldwork, the department's teaching strategy, teaching objectives, and learning outcomes. The department's administrative management, faculty members who conducted or took part in the fieldwork activities, a randomly chosen group of undergraduate students, and selected external stakeholders were also interviewed in an open-ended fashion. The effectiveness of field research in enhancing the knowledge of undergraduate geography students, their desire to participate in these studies, and any implementation-related administrative or technical issues were all discussed in these interviews. These data and documents were assessed using qualitative data analysis techniques such as document analysis and descriptive analysis (Arı & Kaya, 2014).

FINDINGS

The Role of Fieldwork in the Curriculum

Fieldwork studies are included as compulsory courses in the curriculum of OMU, Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of Geography. These courses are called COĞ307 – Field Exercises I and COĞ308 – Field Exercises II. The courses are taught in the fifth and sixth semesters, respectively. The weekly course credits of the courses are 3, and the equivalent of the European Credit Transfer System (ECTS) is 6. Students who enroll in the course each semester are divided into two groups; a human geography lecturer is assigned to one group and a physical geography lecturer to the other.

The Learning Outcome of Fieldwork Courses

The two compulsory fieldwork courses in the curriculum aim to provide students with basic skills in the field. The COĞ307 coded course is taught in the 5th semester, and the learning outcomes of the course (LO) are as follows:

Students who take the class:

LO 1: Can prepare a fieldwork program and conduct it independently.

LO 2: Know the basic geographical features of the fieldwork routes.

LO 3: Make field observations for geography research and compiles and evaluates necessary information.

LO 4: Know and explains the fundamental relationships between population, settlement, transportation, economic activities, and natural environment characteristics.

LO 5: Can disassemble and install the field tent and spend a day in the field.

The learning outcomes of the second compulsory field course with the code COĞ308 taught in the 6th semester are determined as follows:

Students who take the class:

LO 1: Can explain geographical factors affecting the establishment and development of cities (in the examples of Ordu, Sinop, and Tokat cities).

LO 2: Comprehend the physical geography features of the Middle Black Sea Region and their effects on the socio-economic structures.

LO 3: Know the main features and tourism potentials of natural and touristic attractions on the fieldwork routes.

Financing of Fieldwork Activities

The financing of the fieldwork is largely provided by OMU. When the fieldwork activities are scheduled, this planning is communicated in writing to the appropriate rectorate unit. This unit designates the vehicles and the people who will operate them. The university covers their costs. However, because these vehicles are often utilized for other university tasks, it is occasionally impossible to reserve them at the appropriate time, which leads to serious issues.

Assessment of Fieldwork Classes

Each student creates an assignment file in their handwriting after returning from the field. The first of these assignments count toward the overall grade for the semester, while the second and third count toward the final grade for the semester. There are written midterm and final exams in addition to the assigned coursework. 40% of the course grade is made up of the midterm exam, and the first assignment and 60% is made up of the final exam and the other two assignments.

DISCUSSION AND RECOMMENDATIONS

The OMU Geography Department's administration, the teaching staff, and students all agree that fieldwork is a crucial part of the undergraduate curriculum. According to earlier research (Balci, 2012; Demir 2023), fieldwork activities can fall short of the expectations of undergraduate students and other stakeholders. Contrary to these findings in the interviews conducted at the OMU Geography Department, undergraduate students and outside stakeholders all showed a high degree of satisfaction with the fieldwork courses.

Students find fieldwork exciting and engaging, and when they first come to the department, they instantly want to go on fieldwork, or, as the majority of them say, "trip" (Scott, et al., 2012). Students get discouraged and less motivated when these demands are postponed until the third grade. For this reason, students should also get field experience through other means before entering the fifth semester. One of them is conducting fieldwork on campus. (Oliver, et al., 2018; Peacock, et al., 2018).

There were no field-based learning outcomes at the OMU Department of Geography until 2022. This shortcoming was identified through studies on continuous improvement, and a field-based outcome was added to the department's outcomes. In this regard, the eighth learning outcome of the department is now "Plans and conducts fieldwork in geography research and collects geographical data from the field." This is unquestionably a beneficial development in line with the position that fieldwork classes hold in the department's curriculum. Perhaps, as a further step, more detailed learning outcomes regarding subject-specific and transferable skills can be added in addition to this general statement.

The literature on fieldwork states that fieldwork studies should be participatory rather than observational in terms of the role of students (Ari, 2020b; Kent, et al., 1997), and it has been determined that this affects the academic achievement of the participants (Balci, 2011; 2018; Girgin, et al., 2011). The best way to increase the students' share is to abandon traditional field studies in favour of project – or problem-based fieldwork studies, which require students to gather data about a specific issue, analyze that data, and then come up with solutions (Andelkovic, et al., 2018; Wilson et al., 2017).

The OMU Geography Department's fieldwork studies are carried out regularly every year by following pre-planned routes, which provides convenience in terms of planning and implementation. It does, however, have some drawbacks. According to earlier research (Fuller & France, 2015; Gold, et al., 1991; Saunders, 2011), fieldwork that follows the same route every year is only effective enough if new components, methods, and technology are added to promote active learning. Accordingly, fieldwork conducted annually on the same route should either include fresh content or try different routes.

The utilization of technology is another area where fieldwork studies need to be enhanced. Virtual fieldwork and digitally supported fieldwork both help fieldwork studies in this way. According to findings from earlier studies, undergraduate students also anticipate more virtual fieldwork (Balci, 2011; Welsh, et al., 2013). With the aid of some software, virtual fieldwork enables students to visit any location, including a museum, city, etc. It may allow them to observe without physically traveling there.

Although the fieldwork of the OMU Geography Department is supported to a certain extent by the Rectorate, this support does not fully meet the expectations of the participants, as indicated in previous studies (Arı, 2020a; 2020b; Balci, 2010; Girgin, et al., 2011). In order to meet the associated fieldwork cost, a similar budget should be set aside for the fieldwork studies, just as the consumables and equipment in the laboratories of the science departments (chemistry, physics, biology, etc.) are paid for by the funds allotted by the university administration for this activity.

CONCLUSIONS

The continuity of the fieldwork model applied in the OMU Department of Geography, which provides compulsory fieldwork formation to all graduates, can be considered an example of good practice in carrying out physical and human geography studies together and being supported institutionally and financially by the university. Considering that fieldwork is not conducted systematically in many geography departments in Turkey, it is thought that the OMU application model can be localized and used by other geography departments. Naturally, each department can develop different practices according to the department's infrastructure, the possibilities of conducting fieldwork, the competence and willingness of the faculty members, the financial resources, and the institution's capacity while making the necessary arrangements in its own curriculum. However, the essential thing is to equip each geography graduate with competencies and skills based on fieldwork. Thus, the quality of geography undergraduate education will increase, and the employability of geographers outside of teaching will be ensured.

KAYNAKÇA/REFERENCES

- Alkış, S. (2008). Coğrafya öğretiminde inceleme gezileri ve arazi çalışmaları. R. Özey & A. Demirci (Eds.), *Coğrafya Öğretiminde Yöntem ve Yaklaşımlar* içinde (ss. 93–122). İstanbul: Aktif.
- Andelković, S., Dedjanski, V., & Pejic, B. (2018). Pedagogical benefits of fieldwork of the students at the Faculty of Geography in the light of the Bologna Process. *Journal of Geography in Higher Education*, 42 (1), 110-125. <https://doi.org/10.1080/03098265.2017.1379058>
- Arı, Y. (2020a). Coğrafya lisans programlarında arazi çalışmaları: Uygulayıcı öğretim üyelerinin görüşlerine dayalı nitel bir analiz. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 25 (43), 13-30. <https://doi.org/10.17295/ataunidcd.715591>
- Arı, Y. (2020b). Fieldwork in geography undergraduate degree programmes of Turkish Universities: status, challenges and prospects. *Journal of Geography in Higher Education*, 44 (2), 285-309. <https://doi.org/10.1080/03098265.2019.1698016>
- Arı, Y. (2014). Coğrafyada saha öğretimi ve saha araştırmaları. Arı, Y. & Kaya, İ. (Eds.), *Coğrafya Araştırma Yöntemleri* içinde, (ss. 303-315). Balıkesir: Coğrafyacılar Derneği.
- Arı, Y. & Kaya, İ. (Eds.). (2014). *Coğrafya araştırma yöntemleri*. Balıkesir: Coğrafyacılar Derneği Yayınları.
- Arı, Y. (2005). Amerikan kültürel coğrafyasında peyzaj kavramı. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 10(13), 311-339.
- Babacan, Ş. (2022). Coğrafya Bölümü Lisans Öğretim Programına ilişkin bir değerlendirme (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Örneği). *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 12 (2), 445-458. <https://doi.org/10.5961/higheredusci.1106674>
- Balci, A. (2010). The impact of geographical trips on geography teaching. *Education*, 131(1), 33-42.
- Balci, A. (2011). The effect of discussion supported geographical research trips on academic achievement. *Scientific Research and Essays*, 6(11), 2274-2285.
- Balci, A. (2012). Geography teacher candidates' experiences of field study in Western Anatolia: A qualitative study. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 12(2), 988–997.
- Balci, A. (2018). Yükseköğretim öğrencilerinin coğrafi gezilere ilişkin gelecek kurguları. *Asos (Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi)*, 6 (80), 43-61.
- Bilgi, M. G., & Yılmaz, C. (2011). Aday öğretmenlerin coğrafya arazi çalışmalarına bakışı. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11 (2), 961-983.
- Cook, V. (2010). Exploring students' personal experiences of geography fieldwork. *Teaching Geography* 35, 55.

- Çalışkan, O. (2008). *Flüvyal jeomorfoloji konularında gezi gözlem metodu ve değerlendirilmesi*. (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara).
- Çalışkan, O. (2011). Virtual field trips in education of earth and environmental sciences. *Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 44(1), 91-106.
- Demir, Y. (2023). Bilimsel alan gezilerine yönelik veki görüşlerinin değerlendirilmesi. *Muallim Rifat Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 96-130.
- Fuller, I., Gaskin, S., & Scott, I. (2003). Student perceptions of geography and environmental science fieldwork in the light of restricted access to the field, caused by foot and mouth disease in the UK in 2001. *Journal of Geography in Higher Education*, 27 (1), 79-102. <https://doi.org/10.1080/0309826032000062487>
- Fuller, I. C., & France, D. (2015). Securing field learning using a twenty-first century Cook's Tour. *Journal of Geography in Higher Education*, 39(1), 158-172. <https://doi.org/10.1080/03098.265.2014.1003801>
- Garipağaoğlu, N. (2001). Gezi-gözlem metodunun coğrafya eğitimi ve öğretimindeki yeri. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 3 (2), 13-30.
- Girgin, M., Sever, R., & Gök, Y. (2011) . Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Ve Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Coğrafya öğrencilerinin mesleki uygulama gezilerine ilişkin görüşleri. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 8(10), 7-20.
- Gold, J. R., Jenkins, A., Lee, R., Monk, J., Riley, J., Shepherd, I. D. H., & Unwin, D. J. (1991). *Teaching geography in higher education*. Blackwell: Oxford.
- Güner, İ., & Aydoğdu, Ö. (2011). Excursions regarding geography teaching in Faculty of Education, Muğla University. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 8(9), 39-53.
- Hovorka, A. J., & Wolf, P. A. (2009). Activating the classroom: Geographical fieldwork as pedagogical practice. *Journal of Geography in Higher Education*, 33(1), 89-102. <https://doi.org/10.1080/03098260802276383>
- İzbrak, R. (1968). Coğrafi araştırma gezileri ve hazırlıkları. *Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 1-51.
- Kaya, H., Demirkaya, H. & Aydın, F. (2010). Undergraduate students' experiences in a geography fieldwork. *Middle-East Journal of Scientific Research*, 6(6), 637-641.
- Kent, M., Gilbertson, D. D., & Hunt, C. O. (1997). Fieldwork in geography teaching: A critical review of the literature and approaches. *Journal of Geography in Higher Education*, 21 (3), 313-332. <https://doi.org/10.1080/03098269708725439>
- Korkmaz, N. (2006). *Volkan topoğrafyası konularının öğretiminde gezi gözlem yönteminin öğrenci başarısına etkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara).
- Lonergan, N., & Andresen, L. W. (1988). Field-based education: Some theoretical considerations. *Higher Education Research and Development*, 7 (1), 63-77. <https://doi.org/10.1080/0729436880070106>
- Oliver, C., Leader, S., & Kettridge, N. (2018). Birmingham bog outdoor laboratory: potentials and possibilities for embedding field-based teaching within the undergraduate classroom. *Journal of Geography in Higher Education*, 42(3), 442-459. <https://doi.org/10.1080/03098265.2018.1455816>
- Özgen, N. (2011). Fiziki coğrafya dersi öğretim metoduna farklı bir yaklaşım: gezi-gözlem destekli öğretim. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 23, 373-388.
- Peacock, J., Mewis, R., & Rooney, D. (2018). The use of campus based field teaching to provide an authentic experience to all students. *Journal of Geography in Higher Education*, 42(4), 531-539. <https://doi.org/10.1080/03098265.2018.1460805>
- Ruan, L., Long, Y., Zhang, L., & Lv, G. (2021). A platform and its applied modes for geography fieldwork in higher education based on location services. *ISPRS International Journal of Geo-Information*, 10 (225),1-17. <https://doi.org/10.3390/ijgi10040225>
- Şenol, E. (2018). Uygulamaların ardından "arazi çalışmalarının önemi" üzerine nitel ve nicel değerlendirmeler. *Uluslar arası Coğrafya Eğitimi Sempozyumu Bildiriler Kitabı* içinde (ss. 419-430).
- Şeremet, M., & Chalkley, B. (2016). Geography, GIS and employability in Turkey. *Journal of Geography in Higher Education*, 40(2), 238-253. <https://doi.org/10.1080/03098265.2016.1141184>
- Sahrina, A., Rosyida, F., Bin Shafie, A., Prasetyono, D., Suprianto, A., Fadlan, M. S., & Labib, M. A. (2022). The use of smartphones in geography learning: A 21st century learning innovation in identifying nature appearances based on fieldwork. *International Journal of Interactive Mobile Technologies*, 16 (22), 1-11. <https://doi.org/10.3991/ijim.v16i22.36151>
- Scott, G. W., Goulder, R., Wheeler, P., Scott, L. J., Tobin, M. L., & Marsham, S. (2012). The value of fieldwork in life and environmental sciences in the context of higher education: A case study in learning about biodiversity. *Journal of Science Education and Technology*, 21(1), 11-21. <https://doi.org/10.1007/s10956-010-9276-x>
- Scott, I., Fuller, I., & Gaskin, S. (2006). Life without fieldwork: Some lecturers' perceptions of geography and environmental science fieldwork. *Journal of Geography in Higher Education* 30 (1), 161-171. <https://doi.org/10.1080/03098260500499832>
- Saunders, A. (2011). Exhibiting the field for learning: Telling New York's stories. *Journal of Geography in Higher Education*, 35(2), 185-197. <https://doi.org/10.1080/03098265.2010.524195>
- Tağrikulu, P., & Yılmaz, C. (2019). Sınıf dışı eğitimin mekânsal sorunların tespitine ve çözümlerine katkısının incelenmesi. *International Journal of Geography and Geography Education*, 40, 23-39.

- Thomas, S., Madsen, L. M., & Nielsen, T. (2013). One just better understands..... when standing out there': Fieldwork as a Learning methodology in University Education of Danish Geographers. *Review of International Geographical Education Online* 3, 8-25.
- Tuncer, T., & Pinar, A. (2023). Coğrafya eğitiminde potansiyel bir açık hava laboratuvarı: Karapınar ve çevresi. *International Journal of Geography and Geography Education*, (48), 37-67. <https://doi.org/10.32003/igge.1158895>
- Türker, A., Ünalı Eser, Ü. & Karagüç Çakır, C. (2020). Arazi çalışmalarının coğrafya öğretmeni adaylarının yeryüzü şekillerini kavrama ve tasvir etme becerilerine etkileri. *Anadolu Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 4(2), 144-161. <https://doi.org/10.15659/ankad.v4i2.99>
- URL 1. <https://cog-itbf.omu.edu.tr/tr/hakkimizda/bolum-hakkında>. 17.01.2023.
- URL 2. (2023). <https://ebs.omu.edu.tr/5427/932001>. 10.03.2023.
- Uzun, A. (2017). Bir açık alan dersliğı: Kandıra kıyıları (Kocaeli, Türkiye). *Türkiye Jeoloji Bülteni* 60, 117-127. <https://doi.org/10.25288/tjb.297854>
- Ünlü, M., & Özdemir, F. (2018). Ortaöğretimde fiziki coğrafya kazanımlarına uygun arazi çalışmalarının planlanması (İstanbul ili örneğı). *Marmara Coğrafya Dergisi*, 37, 49-62. <https://doi.org/10.14781/mcd.386104>
- Welsh, K. E., Mauchline, A. L., Park, J. R., Whalley, W. B., & France, D. (2013). Enhancing fieldwork learning with technology: Practitioner's perspectives. *Journal of Geography in Higher Education*, 37(3), 399-415. <https://doi.org/10.1080/03098265.2013.792042>
- Wilson, H., Leydon, J., & Wincentak, J. (2017). Fieldwork in geography education: Defining or declining? The state of fieldwork in Canadian undergraduate geography programs. *Journal of Geography in Higher Education*, 41(1), 94-105. <https://doi.org/10.1080/03098265.2016.1260098>
- Yıldırım, T., & Arıbaş, K. (2018). Coğrafya öğretiminde gezi gözlem yöntemi: örnek bir rota çalışması. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 37, 16-29. <https://doi.org/10.14781/mcd.386092>
- Yılmaz, C. (1997). Coğrafya eğitiminde arazi tatbikatlarının önemi ve bir uygulama örneğı. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10 (1), 287-307.
- Zhang, L., Jia, Q., Liu, S., Ruan, L., & Long, Y. (2019). New patterns for geography field practice education based on location services. Abstracts of the ICA içinde (ss.1-1). <https://doi.org/10.5194/ica-abs-1-432-2019>.